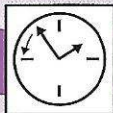

PETER HERNQUIST (1726-1808)

Veterinair verleden

Hij was een laatbloeier deze boerenzoon uit Zuid-Zweden, die, toen hij eenmaal zijn inspiratie gevonden had, een grote werkkraft wist te ontwikkelen en een veelzijdigheid aan de dag legde. Deze laatste eigenschap komt eigenlijk pas in de laatste tijd, nu zijn geschriften worden uitgegeven, goed aan het licht.

Pas op 24-jarige leeftijd kon hij zich als student aan de universiteit van Uppsala laten inschrijven. Als huisleraar bij een adellijke familie was hij verzekerd van een inkomen. Zijn proefschrift over een moraal-filosofisch onderwerp in de geest van de Duitse Verlichtingsfilosoof Christian Wolff werd in Uppsala afgewezen, zodat hij in Greifswald (in de buurt van Rostock aan de Oostzee gelegen en dat toen tot het koninkrijk van Zweden behoorde) promoveerde. Hij keerde vervolgens weer naar Uppsala terug om bij Linnaeus natuurwetenschappen en medicijnen te studeren. Daar vond hij uiteindelijk zijn draai. En omgekeerd zag Linnaeus veel in zijn inmiddels uitgerijpte en hardwerkende leerling. Dit blijkt uit het over hem uitgesproken oordeel, toen het *Collegium medicum* aan Linnaeus vroeg drie kandidaten voor te dragen die geschikt werden geacht om zich in Lyon op de diergeneeskunde toe te gaan leggen. Hij schrijft dan:

"Magister Hernquist acht ik degene die het meest geschikt is om te worden uitgekozen. Het is een man, die, wanneer hij zich eenmaal in een bepaalde wetenschap verdiept heeft, niet opgeeft totdat hij voldoende kennis heeft verworven. Men kan met hem discussiëren over elk wetenschappelijk onderwerp. En men zal dan bemerken dat hij uit het goede hout gesneden is en voor een profesooraat geschikt is. Ik moet bekennen dat ik nog nooit iemand heb meegemaakt die op zo'n manier in de moeilijkste vraagstukken tracht door te dringen. Ik ben ervan verzekerd dat hij zich ook dit nieuwe terrein van wetenschap eigen kan maken .."

In 1763 werd de reis naar Lyon aanvaard. Behalve Hernquist werden nog twee jongere studenten van Linnaeus, Haqvin Falander en Gustav Lenbom, uitgezonden. Het was de bedoeling dat zij drie jaar in Lyon zouden blijven. Om uiteenlopende redenen is hun verblijf korter geweest. Allereerst hadden zij grote bezwaren tegen de schoolse manier van lesgeven wat hen in conflict met Bourgelat bracht. Deze gaf zelf geen lessen, maar liet door anderen uit zijn dictaten voorlezen, hetgeen vervolgens opgeschreven en uit het hoofd geleerd moest worden. Dit was voor de academisch gevormde Zweden onverteerbaar. Zij trachtten hun kennis daarom vooral buiten de school bij medici als Louis Vitet en bij bezitters van grote natuurwetenschappelijke bibliotheken uit te breiden. Toen na twee jaar hun toch al krappe beurs door het Zweedse parlement werd ingetrokken, moesten Falander en Lenbom te voet naar Parijs om bij de Zweedse ambassadeur geld voor de terugreis te lenen, terwijl Hernquist in Lyon als borg werd vastgehouden! Nadat zij hun financiën geregeld hadden, ging ieder van hen drieën zijns weegs. Hernquist had van de voorzitter van het *Collegium medicum* in Stockholm, dr. Abraham Bäck, voor zichzelf verlenging van zijn beurs met één jaar verkregen om in Parijs verder te studeren. Deze dr. Bäck (1713-1795) zou gedurende 30 jaar zijn steun en toeverlaat blijven (zijn brieven aan hem zijn bewaard gebleven; deze geven een getrouw beeld van H.'s ervaringen gedurende zijn levensfasen²).

Zijn verblijf in Parijs zou ruim drie jaar duren. Dit waren voor hem vruchtbare jaren. Hij nam zijn intrek bij Phillipe-Etienne Lafosse, die - in competitie met Bourgelat - bij de koninklijke stallen een eigen veterinaire school had gesticht.

Hij deed er veel praktijkervaring op. Als tegenprestatie legde hij er een kruidentuin aan. De botanie had zijn bijzondere voorliefde; met de botanicus Bernard de Jussieu deed hij onderzoek in de *Jardin de roi*. In juni 1767 ontmoette hij J.J. Rousseau met wie hij de bewondering voor Linnaeus en de liefde voor muziek deelde. Mede om in zijn levensonderhoud te voorzien, werkte hij in verschillende Parijse ziekenhuizen, waardoor hij zijn medische en chirurgische kennis kon uitbreiden. In diezelfde tijd maakte hij plannen om na terugkomst in zijn land, bij voorkeur in Stockholm, veterinair onderwijs te gaan geven. Het zou echter nog

zes jaar dueren voor hij elders deze plannen kon verwezenlijken.

In Zweden terug, kreeg hij opdracht om een veeziekte te bestrijden in de omgeving van Lund. Zijn poging om aan de universiteit aldaar een aanstelling te krijgen mislukte, en ook zijn aanbod om in St. Petersburg een veterinaire opleiding te beginnen kon geen doorgang vinden.

In 1773 nam hij een post aan als leraar wiskunde en natuurwetenschappen aan het gymnasium van Skara, waar hij vroeger zelf onderwijs genoten had. Het jaar daarop werd zij hulp ingeroepen om een besmettelijke ziekte te bestrijden die was uitgebroken in enige stoeterijen. Het hierbij behaalde succes opende de ogen van de autoriteiten; zij gingen inzien dat een opleiding zijn nut kon hebben. Op 8 mei 1775 tekende koning Gustavus III het besluit om het landgoed *Brogården* bij Skara ter beschikking van een op te richten veterinaire school te stellen³. Bij de opening heeft Hernquist drie essen op het terrein gepland en hij heeft ze de namen gegeven: Bourgelat, Lafosse en Abildgaard als de drie pioniers van de veterinaire wetenschap. Tot op vandaag kan men de machtige bomen bewonderen.

Aan deze school zou Hernquist tot aan zijn dood op 82-jarige leeftijd zijn grote werkkracht geven. Het aantal leerlingen was gering (15-20). De lessen werden voor een groot deel gezamenlijk met de gymnasiumstudenten gevolgd. Zijn onderwijs was - volgens de utilitaristische denkwijze van die tijd - gericht op de bevordering van de welvaart van de plattelandsbevolking. Het was zeer veelzijdig. Het omvatte, behalve de typische veeartsenijvakken, tevens toepassingen van de natuurwetenschappen en de elementaire menselijke geneeskunde. Tijdens de Zweedse-Deense oorlog van 1788 leidde hij op tot legerchirurgijn, maar drie jaar later werd hieraan door de plaatselijke bisschop een einde gemaakt. Ook vroedvrouwen leidde hij op. En tevens voerde Hernquist muziekonderwijs in, zodat de afgestudeerde veeartsen ook als koorleider konden optreden, wat hen, naast bijverdiensten, een zeker sociaal prestige zou verschaffen.

Geslachtsziekten vormden een plaag op het Zweedse platteland. Alhoewel geen medicus van professie, maar wel in het bezit van vele medische kennis en sociaal zeer bewogen, opende hij in Skara een ziekenhuis voor venerische ziekten, dat hij gedurende meer dan tien jaar op eigen kosten leidde. Volgens eigen receptuur werd er een drastische tot speekselen aanzettende kwiktherapie toegepast. Ter vergroting van zijn inkomen dong hij in 1788 naar een aanstelling als bisschop, maar hiervoor kreeg hij niet voldoende stemmen. Hij was een traditioneel Zweedse Lutheran, aanhanger van de physico-theologische zienswijze⁴ en sterk gekant tegen een materialistisch vooruitgangsgeloof zoals hij dat in Frankrijk had leren kennen.

De zeldzame veelzijdigheid van Hernquist komt in zijn geschriften tot uiting. Deze zijn voor het merendeel in handschrift (circa 6000 bladen). Na 1775 kwam hij aan publiceren niet meer toe. Behalve de aantekeningen voor zijn lessen, heeft hij uitgebreide polemische verhandelingen nagelaten over de Franse Verlichtingsfilosofie en haar Engelse bronnen. Een van zijn biografen zegt hierover: "As far as is known the entire written output of the 18th century in Sweden contains nothing approaching this work either in nature or scope"⁵.

Van zijn veterinaire geschriften zijn door de vorige conservator van het Veterinair Museum in Skara mooi verzorgde uitgaven verschenen, respectievelijk gewijd aan de zoötechniek⁶ en de inwendige ziekten⁷.

Hernquist overleed op 82-jarige leeftijd zonder nageslacht. Hij huwde op 55-jarige leeftijd en verloor zijn echtgenote een jaar later in het kraambed, waarna zijn kind spoedig erna overleed.

Zijn schepping in Skara is, is ook na het vertrek van de opleiding naar Stockholm in 1821, bewaard gebleven. Er is sinds 1975 het Zweedse Veterinaire Museum gevestigd. Tevens speelt Skara nog als 'field station' een rol in de dierenartsopleiding van de faculteit te Uppsala.

A.M.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap.

LITERATUUR

1. Citaat bij: O. Hellgren. Svenska veterinärmedicin - Från Skara till Stockholm. In: Historielärarnas förenings årsskrift 1992/1993: p. 92.
2. Ivar Dyrendahl. Peter Hernquists breve till Abraham Bäck 1763-1792. Stockholm 1992.
3. Dit was de tweede poging om een veterinaire school te stichten. In 1756 lagen de plannen in Zweden al klaar; dus zes jaar voordat de eerste veterinaire school in Lyon zijn deuren opende. De aanleiding hiertoe was dat men een antwoord zocht voor de sinds 1720 op het Zweedse platteland heersende runderpest. Door geldgebrek ging uiteindelijk de start niet door.
4. Door bestudering van de natuur begrip kweken voor de kracht van de schepper.
5. H. Sandblad. Peter Hernquist, medicinen och upplysningfilosofien. Lychnos, 1971/1972: p. 69.
6. Peter Hernquist husdjurslära. Ed. by Ivar Dyrendahl. Stockholm 1994.
7. Peter Hernquist sjukdomslära, husdjurens inre sjukdomar. Ed. by Ivar Dyrendahl. Stockholm 1996.